

ESKİ DÜNYA YENİ DÜNYA

Bizler, kimilerine göre şanslı, kimilerine göre bahtı kara bir nesiliz.

Kim ne derse desin, nasıl yorum yapılırsa yapılsın biz; mutluluk arayan bir nesiliz.

Ayrıca eski dünya ile yeni dünyayı gören bir nesiliz.

Bir zamanlar bizim dünyamızda her şey doğaldı, yediğimiz ekmek türüm türüm kokardı. Meyvelerimiz kurtlu idi ancak kimyasal ilaçlardan uzaktı. Sebzelerimiz hormonsuzdu, suyumuz klor-suzdu. Buna rağmen mikropsuzdu. Teneffüs ettiğimiz havamız temizdi.

Tavuklarımız, horozlarımız özgürdü, sokaklarda gezip dolaşır, akşam olunca kümeslerine dönerlerdi. Yumurtalarında bir lezzet vardı. Sığırlarımız köy meydanında toplanır, bir çobanın eşliğinde otlar, akşam olunca da ahırlarına dönerlerdi. Koyunların kuzuların melemesi, ineklerin böğürmeleri akşam şenliğinin habercisiydi. Danalar, kuzular emişirler; inekler, koyunlar sağılırlardı. Sütler pişirilir, yağa, yoğurda, peynire dönüştürülürdü. İşler zevkli, ürünler lezzetli idi. Çobanlar merhametli, hayvanlar masum ve itaatli idi.

Tarlalar sabanla, pullukla sürülür,

Bekir ŞAHİN

ekinler orakla, tırpanla biçilirdi. Biçilen ekinler desteler haline getirilir, desteler yığın olur, yığınlar harman yerinde katara dönüşürdü. Katarlar düvenle sürülerek tınas olur, tınaslar yabalarla savrulur "dene"ler samandan ayrılırdı. Sonra kalburla gözlerle seçilir, telislere doldurularak ambarlara besmele ile konurdu. Öşürü

ihmal edilmez, fakirler unutulmazdı.

Bankanın yolu bilinmezdi; devlet çeşmesi denir suyu içilmezdi. Hatta önünden koşarak geçilirdi. Kredi kartları yoktu; ama karzıhasen müessesesi harıl harıl işlerdi. Herkes bir birine güvenir, küçükler sevilir büyüklere saygı gösterilirdi.

Yollar tenha, sakin ve sessizdi. Su şırıltısı, kuş cıvıltısı, kağnı gıcirtısı ve ataraba çarpanası sesleri müzik sesinden daha etkiliydi. Ne trafik kazası haberleri duyardık ne korna sesleri...

Park sorunu hava kirliliği nedir bilmezdik.

Çocukluğumuzda süper-hiper marketler yoktu. Bakkallar, çerçiler vardı. Boyalı neidiği belirsiz yiyecekler de bilmezdik. Halkalı şekerler, keçi boynuzu, leblebi, kuru üzüm vazgeçilmez yiyeceklerimizdendi. Ga-

zoz, ayran, şerbet, süt nitelikli içeceklerimizdendi. Çerçiden bakkaldan alışverişimiz parayla değil, yumurtayla, arpayla buğdayla yapardık.

Belki bunlar ilkel uygulamalardı. Ama biz çocukları sevindiriyordu. Sevincin ilkeli, çağdaşı yobazı, geri kalmıştı, olur mu? Bilmem, belki de olur.

Evimizde televizyon yoktu, radyo telefon zenginlerin lüksüydü, çep telefon henüz, icat bile edilmemişti, bilgisayar, internet, çetleşme, sanal görüşme-tanışma henüz hayal bile edilemiyordu.

Enflasyon, kriz, borsa, dolar, avro,

istikrar, istikrarsızlık, köşedönme, rant, küresel sermaye, kelimeleri lügatimize girmemişti.

Biz bulgur pilavını tahta kaşıkla yedik. Tastan ayran içtik. Ceplerimize kuru üzüm, leblebi, kavurğa koyduk. Yer sofrasına oturduk, yer yatağında yattık, gazlambasında ders çalıştık Çarık görmedik ama lastik ayakkabılar giydik. İskarpın giymek en uzak hayalimizdi. Kerpiç evlerde yaşadık, ahır sekisinde yattık, onlarla yaşadık; ardından apartmanları, gökdelenleri seyre daldık.

Güneşin yatarken üzerimize doğması büyük ayıptı. Medeniyetimiz şafak medeniyeti idi. Yatsı namazından sonra uçkurlar çözüldü, yatağa girilir, şafakla beraber ayakta olunurdu. Zamanın kıymeti bilinir, berekete gönülden inanılırdı. Eşe dosta selam verilir, hal hatır sorulurdu.

Rızkın helali aranır, Allah'ın Rezzak sıfatına eksiksiz iman edilirdi. Rızık ne azalır ne çoğalırdı. Yalnız ademoğlunun sabırsızlık ederek helal rızkını haram edebileceği düşünülürdü.

Paylaşılarak acılar azaltılır, mutluluklar artırılırdı. Doğum, ölüm, düğün, sünnet, hastalık, seyahat, hac, askere gidiş, askerden dönüşün bir anlamı ve esprisi vardı. İpten kilitler, çividen anahtarlar kullanılırdı. Kapılar iple bağlanır, yazın pencereler açılarak yatılırdı. Hırsızlık duyulmaz, niza çıkarılmazdı. Rant kelimesi lügatlerimizde yoktu. Hortum ve hortumcu bilinmezdi. O dönemde, semerciler, kalaycılar, körükçüler, demirciler, nalburiyeciler, tuhafiyeteciler, attarlar, çeplepler, sakatatcılar vardı.

O günlerde insanların gönülleri zengindi, kanaat vardı, şükür vardı, bereket vardı, huzur vardı.

Düşünüyorum: Şimdi neyiz var neyiz yok? Nelerimiz muhafaza edilmiş nelerimiz yok edilmiş?

GÜĞÜ GEÇİDİ

Halit GÜLER

Siz, Elmalı - Fethiye yolunun, dar ve bozuk olduğuna aldırma- mayın. Türkiye'nin kaderi, bütün yolları öyle. Vaktiyle nasıl oldu ise, bu yollar bir defa asfaltlanmış. Sonra da kaderlerine terk edilmişçesine tamir edilmemiş ve bozuk yerleri bile bir defa olsun yamanmamış; keskin virajları gösteren trafik işaretleri eksik ve tamamlanmamış. Benim yazdıklarına bakmayın, çevrenin güzelliği ve cazibesi bunları görmenize zaten fırsat vermiyor.

Bu virajlı yoldan, yemyeşil Elmalı ovasını istemeyerek geride bırakarak, dağlara doğru tırmanıyoruz. Yol ne durumda olursa olsun, tabiatın manzarası harika. Sanki eşi, benzeri ve ortağı olmayan bir ressam tarafından yapılmış gibi. Toros Dağlarının tatlı meyillerinde ve yeşil vadilerinde virajları ve çukurları düşünmeden yolumuza devam ediyoruz.

Bu Toros Dağları çok enteresan. Sanki; Anadolu sınırlarını belirleyen ve bu şehitler ülkesine sahip çıkan tabii bekçi gibiler. Anadolu gibi yumuşak başlı, Türk halkı gibi uyumlu. Türkiye kıyılarını İç Anadolu'ya bağlayan Toros Dağları zincirinde daha ne dağlar var. Toros dağları öylesine toprakla iç içe ki; her yerleşim beldesinin yanında o beldenin ismini almış. Kimi yerde Uludağ'dır, kimi yerde Akdağ'dır, kimi yerde Bozdağ'dır ve kimi yerde de Karadağ'dır.

Güğü Geçidine gelince Vali Çeşmesi haline getirilen pınarın soğuk

sularına dayanamayarak orada mola verdik. Suyun üzerinde, bölge halkınca köşk tâbir edilen, asırlık çınarın altındaki düzlüğe yerleştik. Yanımızdaki kayanın her tarafından şırl şırl sular akıyor. Değişik noktalardan akıp gelen sular, ana borudan gelen su ile olukta birleşiyor. Karpuzu çatlatan cinsten buz gibi su. Dağların zirvelerinde yer yer görülen ve erimeye başlayan çukurlardaki karlardan süzülüp geliyor galiba. Yerli arkadaşlarımız, bu sene suyun az olduğunu söylüyorlar. Her nedense ülkemizde, pınarlar azalıyor, kuyular çekiliyor ve göller kuruyor.

Oturduğumuz yerin tam karşısında bu geçide ismini veren Güğü Dağı görülüyor. Her modelden vasıtanın dağ eteklerindeki yokuşu inleyerek çıkışını, yola devam edişini seyrediyoruz. Buz gibi sular akan bir pınarın yakınındayız. Çayların, nehirlerin sularını çoğalttığı gibi kayalardan akıp gelen sular da, pınarın suyunu çoğaltıyor. Pınarın başında bizden başka yolcular ve doğa sever kimseler de var

Pınarın yanındaki düzlüğe, üzerinde mescit yazısı bulunan bir bina- cık yapmışlar. Yakınındaki tuvaletle birlikte, yeryüzündeki binaların en zevksizi ve en çirkinini. Aynı zamanda en kirlisi. Kimin yaptığı ve şu andaki sorumlusunun da kim olduğu belli değil. Bu ve benzeri binaların da bir köşesinde yer aldığı harika güzelliğin, yaratıcısı ve sorumlusu belli. Cenab-ı Hak kullarını çok iyi bildiği ve tanıdığı için, böyle çirkinlikler ya-

panlar çıkar diye: “Yeryüzü mabet hükmündedir. Kullarım diledikleri yerde namazlarını kılabilirler” buyurmuş. O kibrit kutusuna benzer meşit denilen yerde namaz kılacağıma, gök kubbenin altında, ağaçların dal dal, yaprak yaprak serinliğinde seccade gibi uzanan rengarenk yeşilliğe secde ederek namaz kılarım, daha iyi.

Yeri gelmişken kısaca temas edeyim: Ecdadımın ilim ve hikmetle fethettiği ve altı yüz sene barışla idare ettiği doğudan batıya uzanan evrensel kültür ve medeniyet toprakları üzerinde inşa edilen muhteşem türbe, medrese, kütüphane, meşit ve câmilere bazılarını gördüm. Süleymaniye ve Selimiye gibi ulu mabetlere sahip olan ülkemizdeki topraklarda, mesire yerlerinde yapılanlar gibisini görmedim. Böyle rezalet olmaz. Yerleşim yerlerinin dışında, yol boylarında, mesire yerlerinde namaz kılmak isteyenler, kendilerine temiz ve güzel bir yer bulurlar. İyilik ve hayır yapacağız derken, ibadet yerlerimizi göstermelik, hiçbir özelliği ve güzelliği olmayan binalarla komik ve gülünç duruma düşürüyoruz. Ne olur buna sebep olmayalım. Yani; böylesini yapmayalım. Yapar-sak güzelini yapalım. Yoldan geçenleri tebessümle karşılayacak, zarif minaresiyle selamlayacak olanları yapalım.

Karşımızdaki ovacıkta az da olsa koyun ağılı ve dağın yamacına dağılmış, otlayan koyun ve keçi karışımı sürüler var. Sürülerin başında görmeye alışık olduğumuz çobanlar bulunmuyor. Yerlilerden sorduğumuz zaman, sürülerin dağlarda çobansız dolaştığını ve zamanı gelince yerlerine döndüklerini söylediler. Her yamaçta ve her vadide bir koyun ve keçi sürüsü bulunduğunu, çeşitli sazlardan oluşmuş eşsiz bir orkestra gibi kulağımıza gelen, çan seslerinden anlıyoruz. Çan sesleri, engebeli

arazinin ayrılmaz bir parçası. Eskiden koyun sürülerini çobanlar, kaval sesleri ile sevk ve idare ederlerdi. Sanki kaval seslerinin yerini; çobanların ara ara duyulan ısıkları ve köpeklerin havlamaları almış. Anaç keçilerin melemesine, oğlakların cevap vermesi hayvanlar arasındaki haberleşmenin aynen devam ettiğini gösteriyor.

Dağın öyle bir yerine oturmuşuz ki, koyun ve keçi melemeleri, çan sesleri, kuşların ötüşleri, pınarın şırıltısı, ormanın nemli hışırtısı tabiatın akort denetiminden geçerek kulağımıza o kadar güzel geliyor. Hissettiklerimi ifade etmekte, kalemim yetersiz kalıyor.

Kendimize, tabii buzdolabı pınarın, suyunun serinliğinde tatlı bir kır ziyafeti çektikten sonra düzlükten kalkarak sırtında oturduğumuz yamacı doğru, tırmanmaya başladık, Sonra ormanın içlerine doğru ilerleyen taşlı traktör yolu, bize kılavuzluk etti. Biz de o yolu emin görenek ve denenmiş kabul ederek o yol istikametinde ilerlemeye başladık. Yolumuz, kısa zaman sonra gördüklerimizden daha güzel, verimli olan ve sürülmeyi bekleyen tarlalardan oluşan geniş bir düzlüğe çıktı. Demek ki sahipli bir düzlük. Dağların arasında ekime müsait küçük bir ova. Nadas edilmeyi bekleyen tarlalar, belki bir kişinin veya birkaç kişinin. Ama bu araziden faydalanma şartları ve nakliye çok zor. Ekime müsait arazi çok az olduğu için, bu gördüğümüzden daha da küçük toprak parçalarını değerlendirmeye çalışmışlar. Cenab-ı hak sanki bu dağları, sırf güzellik olsun, dekor olarak kullanılsın ve ilâhî kudretin, bereketin ve büyük nimetin farkına varılsın diye yaratmış. Ayrıca toprağı sevsinler diye yer yüzünü rengârenk çiçeklerle, buz gibi içeceklerle donatmış.

Düzlüğün bizim bulunduğumuz

yere göre sağ tarafı yalçın kayalıklar-
la çevrili. Seyrine doyum olmayan
çiçeklerden ve taşlardan oluşan ka-
yalıklar. Kayalıkların himayesinde
bir koyun ağılı daha. Eski, kıldan ya-
pılmış, alışık olduğumuz Yörük ça-
dırları pek görülmüyor. Karanlığın
bastırmak üzere olduğunu hisseden,
çardağa doğru yönelmiş, başlarını
otlardan ayıramayan bir koyun sür-
rüsü. Bütün cazibesine rağmen, düz-
lüğün görünen sonuna kadar gide-
meyerek ve sadece özlemle uzaktan
seyrederek yerimize döndük.

Dönüş yolu üzerinde taşla çevril-
miş, tabiatın eşit ölçüde taksim ve
tanzim ettiği düzlükler gördük. Şe-
hirde bunalanlar, kendilerini yayla-
ların serinliğine atar ve bu düzlükle-
re çadırlar kurarlarmış, Kayaların
arasında onlara yetecek kadar yayıl-
mış yeşil düzlükler var. Taze süt, yağ
ve peynir var. Seyyar kasapların ağaç
dallarına astıkları taze etler var.

Bu güzellikleri görünce insanla-
rın şehir merkezlerinde birbirlerini
ezercesine toplanmalarına ve beton
yığınları arasına saklanmışçasına
yerleşmelerine, hayret etmemek ve
aşmamak mümkün değil.

Güğü Geçidi; Elmalı ile Fethiye
arasında kalan, lâkin Elmalı'ya daha
yakın olan, aynı zamanda Vali Çeş-
mesi de denen pınarı, bağrında ba-
rındıran bir yer. Dağın bize bakan
tarafı Elmalı, bizim göremediğimiz
arka sırtı ise Fethiye. Dağı, ön sırt,
arka sırt diye anlatmama hayret et-
meyin. Bu güzelliğe hayranlığımın
derecesini belirtmek için söylüyo-
rum. Mümkün olsa da, dağın iki sır-
tını da rahatça görebileceğim bir zir-
veye otursam. Elime fırsat geçmişken
bu güzelliği doya doya seyretmek ve
karlı tepeleriyle zihnime iyice res-
metmek istiyorum

Bu muhteşem güzelliği seyreder-
ken, tertemiz havayı ciğerlerimize
çekerken, pınarın buz gibi suların-
dan içerken, kayaların üzerine kadar

inmiş ağaç yapraklarının hışırtısını,
kuş seslerini ve çan ötüşlerini dinler-
ken, şehirlerde insanların, beton
bölmelerin meydana getirdiđi dar
sokaklarda, burun buruna oturmala-
rı ve yaşamaları gözümün önüne
geliyor. Belediyelerin güya hizmete
sunduđu dar imkanlı parklarda, ara-
balarının gölgelerinde, ızgara du-
manları ve et kokuları içinde, vakit
geçirmelerine şaşırıyorum. Bizi öyle
yaşamaya mecbur bırakan, geçici
menfaatler için yeşil alanları parsel-
leyip satan zihniyeti ve buna alet
olanları lânetliyorum.

Antalya'da sıcaktan bıkanlara ve
ter dökerek yaşayanlara göre; Korku-
teli ve Elmalı yayla. Korkuteli ve
Elmalı'da yaşayanlara göre de bizim
zevkle seyrettiğimiz çan sesleriyle in-
leyen kekik kokulu, çamlı tepeler ve
rengarenk vadiler yayla... Yörük ça-
dırlarının önlerindeki koyun ve keçi
sürülerinden, tepelere doğru derin-
den derinden yayılan çan seslerinin
ruhumuzda uyandırdığı ferahlığı
hissederek yeşil Elmalı'ya dönüyo-
ruz.

Benim gibi ömrü beton yığınları
ve asfalt sıcaklığı içinde geçen bir
kimse için, gördüklerim çok şey ifa-
de ediyor ki hayranlıkla ve hasretle
anlatıyorum. Ah yurdum, Anadolu'm
ne kadar güzelsin, verimlisin ve uy-
salsın. Kahır çekmeye ve ihanete uğ-
ramaya alışkınsın

Coğrafyanda yaşayan insanların
rahat etmeleri için, çileyi hep sen çe-
kersin. Senin bu uyumlu ve hüzün-
lü halinden rahatsız olan dış düş-
manlar, nimetlerinle beslediğin, şırıl
şırıl pınarlarında serinlettiğin, bir
gurup insanı, silahlandırır ve dağa
çıkırırlar. Kardeşi kardeşe vurdurur-
lar. Sen bu günkünden daha büyük
iharetler ve inkârlar gördüğün için,
sabredersin. Sabret Anadolu'm sab-
ret. Elbette bir gün, sabrının müka-
fatını göreceksin.

Mehmet Ali UZ

Sille'yi Kalkındırma ve Tanıştırma Derneği'nden İki kitap ve Bir Dergi

Sille 5000 yıllık tarihi, ilim hayatı, sanatı, yetiştirdiği değerleri, kendine has kültürü, tabiat güzellikleri ve ayakta kalan tarihî yapıları ile dünyanın ilgisini çekmeye devam eden önemli bir yerleşim merkezi. Dernek Başkanı, değerli ilim adamı Prof. Dr. M. Ali Kapar Beyin de dergide takdim yazısında ifade ettiği gibi Sille hâlen, örnek bir açık hava müzesi durumunda.

Silleliler tutumlu, çalışkan, inançlı, hassas ruhlu ve dürüst insanlar. Gittikleri yere uyum sağlayan, hoşgörülü ve çevreden saygı gören insanlar.

Sille'yi Kalkındırma ve Tanıştırma Derneği, kurulduğu günden günümüze önemli ve güzel etkinliklere imza atmış, aralarındaki birlik ve beraberliği daha da belirgin hâle getirmiştir. Dernek bu yıl da bir takvim, bir dergi, iki kitap ve muttat Sille Günü ile faaliyetini sürdürmüştür.

Şimdi derneğin yayınlarına kısaca bir göz atalım.

Dergi

"5000 Yıllık Kültür Vadisi SİLLE", isimli ve dört ayda bir yayımlanacak olan dergi, kapak, kâğıt ve muhteva itibarıyla gerçekten mükemmel. Derneğin, devamlı bir yayın organına sahip olması her türlü takdirin üzerindedir. Dernek yöneticilerini ve emeği geçenleri kutluyorum.

Dergi, dernek başkanının Prof. Dr. M. Ali Kapar Beyin güzel bir takdim yazısı ile başlıyor, Sille'yi Kalkındırma ve tanıştırma Derneği, Sille Avcılık ve Atıcılık Der-

neği ile S.S. Sille Belediyesi Sulama Kooperatifi'nin tanıtımı ile devam ediyor.

Değerli dostumuz Dr. Hasan Özönder'in "Sille Tarihi", Mehmet Kılınçaslan'ın "Sille'de Bağcılık", Hüsnü Kılınçaslan'ın "Sille Yemekleri", İbrahim Sungu'nun "Sille'de Halıcılık", Ali Samur'un "Yollar ve Köprüler", Mustafa Baykal'ın "İsmail Nazif Efendi", Ahmet İnci'nin "Figâni" başlıklı araştırma yazıları gerçekten okumaya değer ve gelecek için de önemli belgeler. Mevcut kadronun bu dergiyi zorlanmadan devam ettireceğini tahmin ediyorum.

Kitaplar

1. Son Müderris Musa Kâzım Efendi

Eser, Doç. Dr. Mehmet Azimli Bey tarafından kaleme alınmış. Kitap büyük bir araştırma ve emek mahsulü. Mehmet Beyle kitap çıkmadan önce birkaç sefer görüşmüştüm. Çalışmalarını biliyordum. Gerçekten güzel bir eser çıktı ortaya. Sanıyorum yazarın Sille ilim adamları ile çalışmaları devam ediyor.

Kitap Dernek Başkanı M. Ali Kapar Beyin takdim yazısından sonra, yazarın kitabın yazılış hikâyesi ile devam ediyor.

Kitapta bundan sonra, Musa Kâzım Efendinin ataları ile ilgili geniş bilgi verilmiş. Musa Kâzım Efendinin hayatı ile ilgili bölümde ise onun doğumundan vefatına kadar bütün hayatı teferruatı ile anlatılmış. Maalesef pek çok biyografi için böyle detaylı bilgiler ihtiva eden belgelere ulaşamıyoruz. Bu

bakımdan anlatılanların hiç biri hayal mahsulü değil. Anlatımlar belgelerle destekleniyor.

Musa Efendinin üç nesil öncesi de, üç nesil sonrası da ilmiye sınıfına mensup. Sanırım ailedeki bu özellik, aile ile ilgili belgelerin saklanması en büyük âmili olmuştur. Eser, sadece Musa fenninin değil, dededen toruna bir neslin hikâyesidir.

Musa Kazım Efendi tam bir ilim âşığıdır. İlim tahsili için büyük zorluklara katlanmış, ilim tahsili uğruna Türkiye’de pek çok yeri dolaşmış, son uğrak yeri Şam olmuştur.

Musa Efendi sonunda çektiği bu sıkıntıların mükâfatını görmüş, yurda büyük bir ilim adamı ve değerli bir müderris olarak dönmüştür. Merhumun hayatının yetmiş yılı öğrenmek ve öğretmekle geçmiştir.

İlim tahsili kolay iş değildir. İlim tahsili için, emek ister, sabır ve azim ister. Örnek bir ilim adamının hayatını konu alan bu eseri, baştan sona büyük bir zevkle okudum.

140 sayfalık eser, baştan başa biri birinden güzel ve ibretli anekdotla doludur. Meselâ Musa Kâzım Efendi, ikinci evliliğe şiddetle karşıdır. İkinci eş olarak bir ağayla evlendirilen Silleli bir kızım, düğününü engeller. İkinci eşlik için ata bindirilen gelin, hocanın müdahalesi ile evine geri döndürülür.

2.Sille Şairlerinden Âşık Figânî ve Âşık Mansur

Derneğin çıkardığı kitaplardan ikincisi Âşık Figânî’nin torunu, Âşık mansur’un oğlu, Ahmet İnci tarafından kaleme alınan, “**Sille Şairlerinden Âşık Figânî ve Âşık Mansur**” dur.. Her ne kadar kitabın adından, eserin Âşık Figânî ve Âşık Mansur’la ilgili olacağı düşünülürse de, kitapta Âşık Surûrî,, Âşık Fişânî, Âşık Zehrî ve Âşık Nigârî ile ilgili bilgi ve şiirler de var. Bu bakımdan kitaba “Sille Şairleri” dense yeridir. Yazarın kendisi de şair. Onun şiirlerinden de örnekler verilmiş.Keşke esas cönkün asıl metninden birkaç sayfa örnek verilebilse idi.

Âşık Figânî, 1284/1868 yılında Sille’de dünyaya gelmiş ve 1926 yılında

Sille’de vefat etmiştir. Âşık Figânî, kendisini şöyle tanıtır:

Mahlasım Figânî adımız Osman
Sorarsan garyesin Sille’dir vatan
Seksen dört tarihi olsun gayegân
Ol vakit gelmiştir fani dünyaya

Pek çok Sille şairi gibi Âşık Fişânî’nin de hayatı yokluk ve sıkıntı içerisinde geçmiştir.

Âşık Mansur da (Eyüp İnci) 1323/1907 yılında Sille’de dünyaya gelmiş, 15 mart 1991 yılında Konya’da vefat etmiştir. Kabri Musalla Kabristanı’ndadır.

O da kendisini şöyle tanıtır:

Figânî’nin oğlu Eyüp’tür adım,
Şairlik kanımda sanmayın yâdim,
Anneden babadan mahrum kalınca,
Felek bozdu benim ağzım tadın,

Onun bir semaisinin iki dörtlüğü şöyle:

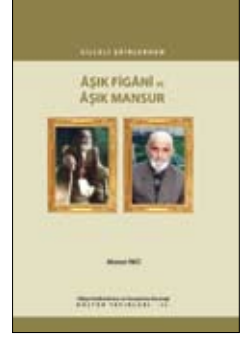
SEMAİ

Bahtiyar olmak istersen dünyada ve ahrette,
Güvenme iş yok Hızır’da, hem talihte keramette,
Başını eğip çalışmaktır saadetle selamette.
Doğru dürüst cesaretle hak gözeten felah bulur,
İncitüp hatır yıkmayan, her cihetten ferah bulur.

Senden önce geçen zaman, sana büyük bir ibrettir,
Ölüm varken inanmamak ne de büyük bir gaffettir,
Misafrı olduğun bilmez dalar gider ne hayrettir.
Doğru dürüst cesaretle hak gözeten felah bulur,
İncitüp hatır yıkmayan, her cihetten ferah bulur.

Bir ailenin, aynı ailenin bir ferdi tarafından yazılması son derece önemli. Bu yüzden eser daha değerli ve güvenilir hâle geliyor.

Yayınların, Sille’nin tanıtılmasında önemli katkıları olacağını düşünüyorum. Bu güzel yayınlardan dolayı başta Dernek Başkanı Prof. Dr. M. Ali Kapar Hocayı, yazarlar Doç Dr. Mehmet Azimli, Ahmet İnci Beylerle değerli dostumuz Ahmet Göçerçi Beyi ve emeği geçen herkesi candan kutluyor ve çalışmalarında başarılar diliyorum.

Ali Işık

Geleneksel Sebze Meyve Saklama ve Edebiyatımıza Yansımaları

Yüce Yaradan'ımızın mucizelerinden biri mucibince, yapısının küre şeklinde olması sebebiyle dünyamızda her an, her mevsim yaşanmaktadır. Hâl böyle olunca her mevsimin nimetlerini her an bulabilmek şansına sahibiz. Varlıklı bir kişi iseniz, günümüzde her türlü sebze-meyveyi, her mevsim, manav ve market tezgâhlarında bulup sofranıza taşımanız işten bile değildir. Dünya bu kadar küçülmeden önce derin dondurucular, bunlardan önceleri de konserve teknolojiyle sevdiği sebze ve meyveleri mevsimi ötesine taşımaya çalışıyordu. Ya önceleri?..

Çok değil, daha çeyrek asır öncesi, her Anadolu insanı gibi Konyalı da sebze ve meyveleri kurutmak, turşu yapmak gibi, birtakım yöntemlerle tazeliklerini mümkün olduğunca saklamaya çalışarak mevsimi sonrasına taşımaya çalışırdı. Gerçi ekonomik düzeyi henüz yeterli olmayan veya o damak zevkinden vazgeçmeyen ailelerimiz, hâlâ geleneksel yöntemlerle sevdiği sebze ve meyveleri mevsimi ötesine taşımaktadırlar. Bu ya-

zımızda, gelişen ulaşım, ticaret ve teknoloji nimetlerini bir tarafta bırakarak geleneksel yöntemlerle –ağırlıklı olarak– meyve saklama ve bunların kültürel hayata yansımalarını söz konusu edeceğiz.

Çürümekten korumak, mevsimi dışında da taze taze yemek, hatta hastalara, aşeren hamile kadınlara istediklerinde sunmak üzere meyve saklamak Anadolu'da çok eski bir âdettir. Bu âdetin gereğinden olarak meyveler üç yöntemle mevsimi dışına taşınmışlardır:

1- Kurutma: Bu yöntemle yaz-güz meyveleri kış mevsimine taşınmıştır. Yazın-güzün, olgun dönemlerinde toplanan meyveler bütün olarak ya da yarma-dilme şeklinde sergilerde kurutulmuş olarak kışa hazırlanırlar. Kış için özellikle kurutulan meyvelerin başında kayısı, erik, vişne, üzüm gibi meyveler gelmektedir. Çok fazla teveccüh görmese de elma, armut gibi meyveler de kurutulup 'kak' yapılmaktadır. Bez kese veya torbalarda saklanarak kışa ulaştırılan kurutulmuş meyveler, çerez olarak veya hoşaf yapılarak tüketilmektedir.

2- Turşusunu kurma: Turşu, özellikle geçişin kış çeşitli, kuru ve ağır yemekli kış sofralarının "geçirici", yardımcı yiyeceğidir. Günümüzde de yaz-kış sofralarımızda zaman zaman görülse de artık eskisi gibi küplerce kurulmuyor. Turşusu sevilen meyvelere gelince, elma, armut, erik, kavun ve karpuz hırtlığı ile sirkenin etkisini artırıcı olarak üzüm koruğudur.

3- Taze olarak saklama: Geçmişte yaz mevsiminde bazı meyveler arabalarla, bazı meyveler küfelerle, bazı meyveler de sandıklarla evlere gelirdi. Karpuzlar, özellikle de divlekler, pazardan kanatlı arabalarla satın alınarak evlere getirilirdi. Divlekler, evlerin serin olan izbe veya evin dışında ayrı bir müstemilat

olarak yapılmış loş ve serin “karsamba” odalarının tavanlarına çakılmış çivilere asılarak kışa hazırlanırdı. Karpuzlar ise saman veya bıçkı tozları üzerine serilerle saklanırdı. Günümüzün sunî gübrelî ziraatı sonucu divleklerin dayanıklılığı kalmamış; yanı sıra evlerimizin değişen yapısı ve ekonomik güçlükler sebebiyle bu âdet kaybolmaya yüz tutmuştur.

Mevsiminde dalından “iğsalanmadan” tek tek toplanmış elma, armut ve ayvalar, evlere sandıklarla getirilir kâğıtlara sarılarak veya sandıklarda olduğu şekilde evlerin yukarıda da belirttiğimiz serin mahallerinde kış için saklanır; hatta bunlar tazelerini karşılarıydı. Küfelerle gelen üzümler, yine serin yerlere hevenk hevenk asılarak saklanırdı.

Yazın nadide meyvelerini taze olarak saklama âdeti eski edebiyatımıza da konu olmuştur. Bu nadide meyveleri kışa saklamanın en temiz, en emin yönteminin pamuk içerisinde muhafaza etmek olduğunu günümüzden beş asır önce yaşamış ediplerimizin şiiirlerinden anlıyoruz:

*Sanasın penbe ile saklanır bir tâze ayvadır
Nigârâ gabgabın üzre senin sib-i zenahdânın*
Necâti (XV. yy)

*Mibr ayvasını kat kat penbeye sardı sehâb
Postun urundu eġnine buluttan çarh-ı pîr*
Mesîhî (XV. yy)

*Kimisi dedi saklanır gâbi
Penbe-i depr içinde bu ayva*
Nâbi (XVII. yy)

Bu şiiirlerde her ne kadar ayva saklamaya atıf varsa, ayva da sevgilinin çenesini karşılayan bir mazmun olarak kullanılmış olsa da, geçmişte atalarımızın pamuk içerisinde meyve saklama âdetinin varlığını inkâr etmek mümkün değildir. Zira eski şiiirimiz ne kadar mazmunlarla örülü olursa olsun yaşanan hayatın izlerini de taşır.

Kiraz erken yazın en nazik meyvesi olduğu için saklaması oldukça güçtür. Günümüzde saklanması derin dondurucularda mümkün olabilen kirazın geçmişte bal içerisinde taptaze saklanabildiğini öğreniyoruz.

*Âb u tâb-ı meyi hıfz eyledi şîrin dehenin
Ki durur tâze vü ter şehd içine konsa kiraz*
Yenişehirli Belîğ (XVIII. yy)

Hâletî'nin (XVII. yy) aşağıdaki beyitinden geçmişte nar'ın kül içerisinde saklandığını öğreniyoruz (Gerçi beyitte ateşi külde sakladıklarına işaret varsa da; eski şiiirlerimiz, soğuktan bahsederken ateşin donmaması için yakut gibi pamukta saklanmasını tavsiye etmişlerdir. Bu tahayyül ve tavsiye, pamukta meyve saklanmasından ileri gelmektedir):

*Verdi berka sehâb içinde karâr
Sanki bâkister içinde sakladı nâr*

***

Her şey vakti saatinde güzeldir, anlayışı herkesçe makbul ise de; insanlar, çok sevdikleri bazı yiyecekleri zamanının ötesine taşımak arzusundan vazgeçememiştir. Yukarıda, günümüzde her sebze ve meyveyi her mevsimde taze olarak bulmanın mümkün olduğunu söylemiştik. Buna rağmen, birtakım gerekçelerle, sevdiği sebze ve meyveleri en güzel şekilde mevsiminin dışına taşımak arzusu insanı sürekli yeni yeni teknolojiler üretmeye sevk etmiştir. Bunun sonucu olarak gelişmiş dondurucular üretilse de çoğu insanımız geleneksel sebze-meyve saklama yöntemlerini bırakmamıştır. Konya'mızın tadına doyum olmaz meyve ve sebzelerinin alabildiğince doldurduğu pazarlarımızı bugünlerde bir ziyaret ediniz isterseniz. Özellikle kırsal kökenli insanlarımızın çuval çuval, sepet sepet turşuluk sebze-meyve satın aldığını göreceksiniz.

Marketlerde tazesi, dondurucularda özelliği fazla bozulmadan dondurulmuş olarak saklananları olursa olsun; kayısı hoşafsız, vişne şurupsuz; incecik dilme kurutulmuş fasulyesiz, yaprak yaprak kurutulmuş, üzeri sarımsaklı yoğurt soslu kabak dolmasından ve daha nicelelerinden bir Konyalının kolay kolay vazgeçebileceğini sanmıyoruz.

Çeviren:
Nuran Özlük

ALİ EMİRİ EFENDİ*

* H. N., "Ali Emiri Emiri", Millî Mecmua, C. 1, S. 8, 7 Şubat 1340 (1924), s. 120-121.

İlim ve irfan hayatımızda azim bir zaya' teşkil eden Ali Emiri Efendi'nin vefatı maatteessüf matbuatımızda pek sessizce geçti. Bir tek gazete istisna edilir ise onun hayatı, asarı, mesaisi merak ve ahlaki hakkında hiçbir şey yazılmadı.

Bu yoksulluk muhitinin ilim ve irfan sahasında en mühim mevkii işgal eden Ali Emiri Efendi'nin hayatı tamamıyla kitaplar arasında geçmiştir. 60-70 senelik bu uzun işteğalin sahibine ne kadar ilim ve irfan bahsettiği tahmin olunabilir. Emiri Efendi her tayin olunduğu vilayetin kütüphanelerini ve kıymettar asarını tetkik eder, hatta bazen de bir kitap için tebdil-i memuriyet ederdi, tarih ve tarih-i edebiyatta malumatı pek fazla idi. Birçok tanınmış ve tanınmamış şairlerin eşarını hafızasında tutar, sorulduğu veya icap ettiği vakit mufassal tercüme-i hâliyle anlatırdı. Son zamanlara kadar hafızasında küçük bir tebeddül yoktu; bazen hafız-ı kütüplerin numarasıyla bulamadığı bir kitabın şeklini ve mahalini tarif ederek buldururdu.

Ali Emiri Efendi¹

Emiri Efendi bir *bibliophile* idi. Parasının kısm-ı azamını kitaba verir, pek sade ve kanaatkârane yaşardı. Nafakasından bile keserek kitap satın almak kendisi için bir iptila, bir aşk idi. Bu iptilasını mükemmel bir kütüphaneye malikiyetten ziyade

okumak aşkından tevellüt etmişti. Kütüphanesinde -Avrupa'daki bazı zenginler ve bizdeki yeni âlimler gibi- sahifeleri kesilmemiş kitaplar yoktu.

İlme temayülü olanlardan pek fazla hoşlanır, daima hayrhahane muamele ederdi. Şark asarını pek mükemmel surette bibliyografisiz bilirdi; kuvvetli hafızası da buna inzimam edince artık her sorulana cevap vermekten müstağni olamazdı.

Maatteessüf bu büyük âlimin malumatıyla neşrettiği asarı mütenasip değildir; münteşir eserleri malumatı yanında hiç mesabesinde dir. Fakat bir vakitler *Nevadir-i Eslaf Külliyyatı* unvanı altında neşre başladığı kıymettar eserleri bimana tarizler neticesi olarak neşretmekten sarf-ı nazar etmişti. *Cam-ı Cem-ayin*, *Mardin Mülûk-i Artukiyye Tarihi*, *Asafname*, *Acaibü'l-Letaif* gibi pek kıymetli eserler bu külliyyat meyânında idi.

Ali Emiri Efendi'nin ilim âlemine ettiği en büyük hizmetlerden biri de Türk lisan ve edebiyatının bir abidesi mahiyetinde olan *Divan-ı Lügati't-Türk*'ün neşri idi. Parası yetişmediği için borç alarak bu kitabı satın almıştı. Bu suretle ilim âlemine pek çok malumat ilave etmeye sebep olan bu muhterem âlimin yalnız bu hizmeti bile namının ebediyen baki kalmasına kâfidir.

Emiri Efendi Millî Tettebbular encümeni, Tasnif-i Vesaik-i Tarihiye encümeni riyasetlerinde bulunmuş; birincisinde bir infial ile istifa etmiş,

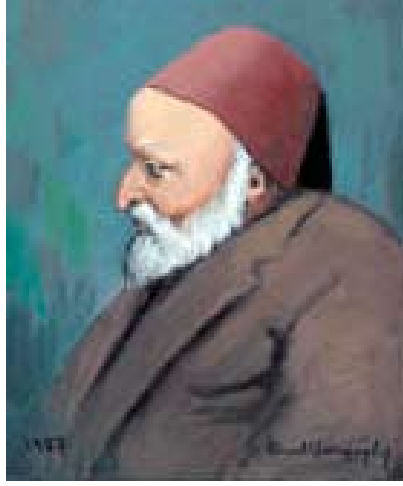
(1) Merhum hayatında fotoğraf çıkartmadığından resmi yerine kaim olmak üzere karikatürünü neşrettik.

ikincisinde ise Kemal Keremî ile çalışarak hayli hizmetleri sebkât etmişti. Eger Emiri Efendi Garp'ın en son terakkiyatına usulî vechle vâkıf olmuş olsa idi hiç şüphesiz ki yalnız Türkiye'de değil bütün cihan-ı ilim âleminde en büyük üstatlardan biri olurdu. Malumatı tamamen Şark menabiine aitti; Arapça, Farsça ve Türkçe yazılmış tarih ve edebiyat kitaplarının hepsine vâkıftı. Kütüphanesinde bu eserlerin kısm-ı azamı olduğu gibi pek kıymetli yazmalar da vardı; nüshaları, nadir yazmaları istinsah ettirirdi. Yegâne nüshası Ayasofya Kütüphanesinde bulunan *Evamirü'l-Alaiyye* ile *Tezkire-i Aksarayî*, *Tevarih-i Al-i Osman* ilah gibi pek çok eserleri istinsah ettirmiş hatta bazılarını bizzat kendisi kopya etmişti. Okuduğu eserlerin kenarına haşiyeler yazardı. Bu haşiyeler bazen serlevhaya bazen de malumat-ı tarihiyeye müteallik idi.

Emiri Efendi'nin infiali ani ve geçici değildi. Kalemî ve lisanî münfail olduğu zamanlarda itidalini muhafaza edemezdi. Pek fazla mücadeleci idi. "Tarih ve Edebiyat" mecmuasını mahza bunun için neşretmişti. Fakat mecmuasında tenkidî makalelerden başka eslafın ve hükümdarların gayr-ı münteşir eşarını, kendisine gelen bazı mektupları, evkafa takdim ettiği arızaları da neşrederdi.

Telifî eserleri pek azdır; *Tezkire-i Şuara-yı Amid*, *Osmanlı Vilayet-i Şarkıyesi* ile gayr-ı matbu *Divan*'ı başlıcalarıdır.

Emiri Efendi 1260 senelerinde Diyarbakır'da tevellüt etmiştir. Sülukiye mektebinde başladığı tahsiline bazı medreselerden de taallüm ederek ikmal etmişti. Bade Heyet-i İslahiyyeye kâtip olmuş, tedricen terfi ederek defterdar olmuştu. Son memuriyetleri defterdarlık ve müfettişlik idi. Yemen'de ve Rumeli'nin muhtelif vilayetlerinde ifa-yı hizmetten sonra kendi arzusuyla tekaüt

**Ali
Emiri
Efendi**

olmuştu. Hayatının bir kısmını *Tezkire-i Şuara-yı Amid*'de bizzat yazmıştır.

Ali Emiri Efendi hakiki ilim müntesibini tefrik ve temyiz edemeyen bu memlekette layık olduğu hürmeti görmemiştir. Memleket ve millete binlerce ciltlik bir kütüphane hediye eden bu büyük âlimden maatteessüf layık vechle istifade edilememiştir.

İcabı lazım gelen bu hürmet ve muhabbeti halk değil, ilme çalışan bazı zevat dahi izhar etmekten sakinmiştir. Yalnız ilminden ziyade ahlakî faziletine ve zekâsına meftûn olduğum Ahmet Refik Bey, Emiri Efendi'ye karşı:

*Türk içinde on Emiri çıksa kâfidir bize
Onların her feyzi bir daru-yı şafidir bize*

diyerek bu muhabbet ve hürmetini alenen izhar etmiştir. Zaten vefatını müteakip de hakkında ilk makaleyi yazan Refik Bey olmadı mı?

İlim ve irfan hayatında sayısız hizmetlerde bulunan, pek çok yazma ve kıymetli eserleri alakadarlarına tanıtan bu büyük ve muhterem âlimin üful-i ebedisi için ne kadar ağlasak azdır!

Araştırmacı Yazar
Ahmet UÇAR

KONYA AMERİKAN HASTANESİ

- I -

Amerikalıların Konya'daki ilk misyonerlik faaliyetleri, Türkiye'ye ilk ayak basmalarından tam 72 yıl sonra II. Abdülhamid döneminde başlamıştı. 1892'de Amerikalı misyonerlerce eğitilen ve yetiştirilen, Tarsus Amerikan Kolejinin eski kurucusu, Maraşlı Ermeni Hartune Stefanos Cenanyan yeni bir eğitim kurumu oluşturmak üzere Konya'ya gelmişti. Cenanyan eski tecrübelerinin ışığı altında Ocak 1892'de Konya'da "The Apostolic Institute" (Havarilik Koleji) adıyla ilk Protestan okulunu kurmuştu. Okul sözde Amerikan misyoner heyetinden bağımsızdı. Okulun bütün rnakasad ve çalışmaları yerli azınlıklara dönüktü. Ancak Amerika'daki birçok misyoner kuruluş da yardım ve destekleri ile okulun yaşaması için büyük bir gayret göstermekte idiler Osmanlı yönetimi de okulun yapılış amacı ve faaliyetlerini yakından izlemekte idi.¹

Okul yöneticilerinin "yabancı dilde öğretim yapan bir enstitü olarak 1897'de resmen tanındık" iddialarına karşılık; Osmanlı yönetimi bu okulu, II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesine kadar hiçbir zaman bir misyoner okulu olarak resmen tanınamıştı. Konya'da Cenanyan Mektebi olarak isim yapacak olan bu okul; ancak Konya Maarif Müdürlüğü'nün 19 Mayıs 1898 tarihli izni ile "şehirden bulunan az sayıda Protestan Ermeni ailenin eğitim ihtiyacını karşılamak üzere" Protestan Ermenilere yönelik bir azınlık okulu olarak açılmıştı. Okula izin verilmeyişinin en önemli sebebi II. Abdülhamid'in 8 Aralık 1893 tarihli bir iradesidir. Bu iradede bu konuda şöyle denilmekte idi: "Bu mekteplerin açılmasına ve kurulmasına kesinlikle ve asla meydan verilmeyerek, tamamen ve tereddütsüz engellenmeleri konusunda olağanüstü itina ve dikkat gösterilmelidir. Bundan sonra bu gibi

mekteplere ruhsat için durumları Bakanlar Kurulunca özel olarak görüşüldükten sonra; durum Padişaha arz olunmalı ve Padişah'tan irade (izin) çıkmadığı sürece de, nerede ve ne şekilde olursa olsun, bu tür mekteplerin açılmasına, kurulmasına ve yapılmasına kesinlikle ruhsat verilmemelidir. Bu durumun kesinlikle bir irade-i seniyye gereği olduğu unutulmadan, bu emir bir kanun ad ve kabul edilerek, buna uygun hareket etmeye kemal (son) derecede itina ve dikkat edilmelidir. Aksi takdirde, yani Bakanlar Kurulu ve Padişahın iradesi olmaksızın mektep kurulması ve memuriyet vazifesine aykırı hareketle devlet ve memlekete hıyanet etmiş olacağı cihetle; ona göre gerekli uyanıklığı göstermeleri için bütün vilâyetlere ve lazım gelen diğer memurlara duyurulması İrade buyrulmaktadır".²

Bu irade; başta valiler olmak üzere Konya'daki yerel yöneticilerin bu tür faaliyetlere karşı her zaman mesafeli durmasında, hatta karşı çıkmalarında etkili olmuştu. Nitekim 1906 başlarında Amerikalı kadın misyoner Maria Jarberfin Konya'daki İngiliz Konsolos Vekili ve İstanbul'daki Amerikan Sefirinin siyasi desteği ile açmak istediği Konya Amerikan Mektebine "birtakım yabancı gazeteler getirerek ve propaganda yaparak, hatta izinsiz kurduğu mektep evlerde halktan saf Ermenileri aldatmaya ve Konya'daki Protestan Ermenilerin sayılarını arttırmaya çalıştığı" için İzin verilmemişti. Ayrıca Sultan II. Abdülhamid de; 19 Şubat 1906 tarihli yeni bir irade ile "daha önce görülmemiş, unutulmuş denilerek yeni yabancı mekteplere ruhsat vermeye çalışan yerel idarecilerin bundan sorumlu olacaklarını ve bu konuda ikaz edilmelerini" Babiâli'den istemişti.³ İleride de vurgulanılacağı üzere 1911 - 1912'lerde Konya Amerikan Hastahanesinin açılması sırasında da Konya'daki yerel yö-

neticiler hep bu iradelere göndermeler yaparak; Amerikan hastahanesine ruhsat vermeye bir türlü razı olmak istememişlerdi.

Bu ilk girişimlerden de anlaşılacağı üzere Konya'da Amerikalı misyonerlerin ilk hedefi gayr-ı Müslim azınlıklardı. Aslında bu dönem Konya'sında fazla bir gayr-ı Müslim nüfus da yoktu. Sadece Merkezle bağlı Sille nahiyesinde ve Alaaddin'deki Kilise civarındaki Gazi Alemşah Mahallesi'nde bir miktar Ortodoks Rum - ki bunların zengin ama küçük bir bölümü Katolik'ler- ve Şems Türbesi civarını içine alan Çifte Merdiven Mahallesi'nde bir miktar Gregoryen Ermeni yaşamakta idi. Isparta, Antalya- Burdur, "Niğde ve Merkez sancaklardan oluşan Konya Vilayeti'nde 1882, İngiliz istatistiklerine göre 4023'ü Ermeni, 15.197'si Rum, 19.220 gayr-ı Müslim bulunmaktaydı. Aynı istatistiğe göre Konya Sancak Merkezi'nde ise çoğu Silleli Rumlar olmak üzere 810 gayr-ı Müslim yaşamaktaydı. Çoğu Türkçeden başka dil bile bilmeyen ve Müslüman halk ile hiçbir ciddi problemi olmayan bu sadık Osmanlı tebaası arasında ilk kıpırdanmalar; bir dış gücün, İngiliz Hükümeti'nin kışkırtıcı faaliyetleri ile başlamıştı. İngiltere Hükümeti, gerçekte İngiliz çıkarlarını, sözde bu gayr-ı Müslim Osmanlı tebaasının haklarını korumak için; Haziran 1880'de Captain Stevart'ı Konya'ya Konsolos Yardımcısı olarak göndermişti. Ardından da 1885'de İngiltere Hükümetinin maddi ve siyasi desteği ile Protestan Ermenilerden Hohannes Kokanyan, Nişan Odyan ve Michael Natanyan'ı Protestanlık mezhebi çizgisinde eğitim-öğretim faaliyetlerinde bulunmak üzere Konya'da vazifelendirmişti.⁴

İngilizlerin, çoğu Türkçe adlar kullanan ve dışarıdan gelen Hıristiyan ülke temsilcilerine bile "gâvur" diyen Osmanlı'nın bu sadık gayr-ı Müslim tebaası arasındaki bu yıkıcı faaliyetleri karşısında, Fransızlar da boş durmamış ve 1892'de Fransız Papaz Pere Godanes; 27 Ekim 1893'de aldığı bir ruhsatla "Peres Augustins de l'Assomption" adlı bir Fransız Katolik misyoner örgütü adına⁵, Konya'da Gazi Alemşah Mahallesi'nde, bir başka deyişle Ala-

eddin Tepesinin hemen eteğinde Araoğlu Kosti'nin Köşkü olan -eski ANAP il binasında ve yakınındaki bir başka binada- iki Fransız okulu kurarak Protestanlarla rekabete başlamıştı. İbtidai ve rüştiye (ilk ve ortaokul) derecesinde olan bu okullardan erkek öğrencilerin okuduğu okul,⁶ "Assomption Mektebi" adını taşımakta olup,⁷si Fransız misyoner ve 3 yerli Ermeni olmak üzere 10 öğretmen nezaretinde 83 öğrenci ile⁷ 1893 yılında ilk kez eğitim öğretim faaliyetlerine başlamıştı.

DR. DODD VE ARKADAŞLARI KONYA'DA

Dr. William Dodd ve Wilfred Post'un Konya'daki ilk misyonerlik faaliyetleri 1911 Mayıs'ında II. Meşrutiyetin misyonerlere sağladığı ve misyonerlerce 1911 Lucknovv ve 1912 Edinburg Misyonerlik Kongrelerinde de şükranla dile getirilen "din ve mezhep değiştirme, basın- yayın faaliyetlerinde bulunma ve eğitim- öğretim'de Müslüman öğrencilere de yönelme serbestisinin" güven ortamında başlamıştı Her iki misyoner doktor daha önce Kayseri Talas Amerikan Hastanesinde birlikte görev yapmakta idiler. Bağlı oldukları American Board Misyonerlik Örgütü'nün 11-17 Temmuz 1910'da İzmit' in Bardezag (Bağçeçik) köyünde toplanacak olan Batı Türkiye Misyonu'nun yıllık toplantısına birlikte katılmışlardı. Toplantının 13 Temmuz'da yapılan bölümünde "Konya'ya nasıl girilebileceği" de gündeme gelmişti. Daha önce Konya'da alan incelemesi yapan Dodd ve Post; toplantıya Konya ile ilgili bir de rapor sunmuşlardı. Bu raporda Konya'nın misyonerlik açısından önemi ve konumu bütün ayrıntıları ile değerlendirilmişti. American Board; hemen Talas Hastahanesini yöneten Amerika'daki "Talas Hospital Board" ile de anlaşarak; bu iki aktif misyoneri örgütün misyonerlik hedefleri açısından "akılcı ve hikmetlerle dolu" bulunduğu ve yeni alanın müstakbel fatihleri olarak gördüğü için Konya'ya gönderme kararı almıştı. Bu iki misyoner öncelikli olarak sağlık olmak üzere her alanda faaliyet göstermek üzere Konya'ya gidecek ve Kayseri'den ellerini çekeceklerdi.

Konya'da Dr. Dodd ve Dr. Post'tan hangisinin American Board'm Konya temsilcisi olacağı kararlaştırılmamış, ancak bu durumun muhtemelen onların arasında bir probleme neden olmaması için yuvarlak ifadelerle geçirtilmişti. Gönderilme emirlerinde; **“Dr. Dodd ve Dr. Postun Konya'ya yerleşme kararının, hatta Konya'da birlikte faaliyetlerinin misyonerlik heyeti tarafından memnuniyetle karşılanacağı, dahası onlardan bu faaliyetleri komşu bölgelere de yaymalarının beklendiği”** ifade edilmişti.⁸ Bu karar üzerine hemen harekete geçen Dr. Dodd ve Dr. Post; Konya'da başlatmayı düşündükleri misyonerlik faaliyetleri ve kurmak istedikleri hastahane için sermaye bulabilmek için de ilk önce; Bardezag'a gelen Amerika'daki çeşitli kilise yöneticileri ve misyonerlere yardım eden örgüt temsilcileri ile ön görüşmeler yapmışlardı. Onlardan alınan vaatler üzerine ilk olarak Dr. Dodd ve eşi bir yıllığına Amerika'ya gitmişlerdi. Dr. Post ise Konya'ya onlarsız gitmemiş; onların dönüşünü Kayseri'de beklemişti.⁹ Dr. Dodd ve eşi yaklaşık dokuz ay sonra Türkiye'ye gelerek misyonerlik istasyonu faaliyetlerini başlatmak üzere Konya'ya gelmişler ve hemen de faaliyetlere başlamışlardı.¹⁰

BABALIK GAZETESİNİN TEPKİSİ

Dr. Dodd ve arkadaşlarının Konya'ya yönelik bu yıkıcı ve art niyetli faaliyetlerine karşı Konya'da ilk ciddi tepkiler; Babalık gazetesinden gelmişti. Babalık 2 Mayıs 1911'de yayınladığı bir başyazıda; Protestan ve Cizvitlerin dinlerini yaymak ve aynı zamanda hükümetlerine siyasi bir çıkar sağlamak için Asya'nın her tarafında çok fazla mesai ve faaliyette bulduklarını, daha çok başarılı olmak için de papazların yerine doktorları kullandıklarını anlatıyordu. Konya'da bulunmakta olan Dr. Dodd ve Post'un Konya'da bir hastane kurma girişimleri de bu açıdan değerlendiriliyordu: **“Hakikatte Konya'nın bir değil, birkaç hastaneye ihtiyacı vardır. Maatteessüf başımıza her gün binlerce felaketler açan duygusuzluğumuzun semeresi olarak kapanmasına ramak kaldığı halde Me-**

bus Mehmet Emin Efendinin öncüsü bulunduğu yardımlarla bu üzücü halde kurtarılan ve bazı muhterem zataın teşekkür edilecek idare ve himmeti eriyle faaliyetlerini sürdürebilen şu andaki Gureba Hastanemizin, hastahaneye layık olmadığını da itiraf ederiz. Açık söyleyelim, daldığımız uyku pek vahim neticeler verecektir. Dinimize ve namus-u millimize kadar her gün meydana gelen tecavüzata karşı lakayt durmak, göz yummak, nemelazım politikasını tutmak en şeni cinayettir. Hiç düşünmüyor muyuz; memleketimize bir Doktor Dodd geliyor. Güya insaniyete hizmet için bir hastane kurmaya teşebbüs ediyor. Kendisi Amerikalı bir Protestan'dır. Memleketimize bilmem ne cemiyeti namına binlerce liralara sarfiyla hastane kurmak için ne mecburiyeti vardır? Eğer şu hareketi farz-ı mahal olarak insaniyete hizmet ise kendisine teşekkür eder ve Osmanlıların misyonerlerin insaniyetine muhtaç olmadıklarını doktor'a kemal-i hürmetle hatırlatırız. Daha açıkçası din perdesi altındaki böyle siyasi, şüpheli insaniyetlerin bize hiçbir faydası yoktur. Onlar insaniyetlerini Avrupa'da, Amerika'da yap-sınlar.

Hastahane kurulacaksa biz bize kurmalıyız. Elhamdülillah hastahane kurabilecek Osmanlı doktorlarımız da vardır. Bu yüzden insanlığa hizmet vazife-i mukaddesi (!) namı altında Protestanlık mezhebini yaymak ve kim bilir ne gibi siyasi maksatları sağlamak için hastahane açmak isteyen bir zata hiç bir suretle müsaade etmemelidir. Acaba hükümetimiz; Dr. Dodd'ın dağıtmakta olduğu matbu varakaları görmedi mi? Gelecek nüshamızda arz edeceğiz. İstisnasız her müracaat eden “İslam veya Hıristiyan “hastaya verilen kartlar Protestanlığa ait Türkçe yazılarla doludur. Bunların numuneleri de mevcuttur. Doktorun yalnız bu kadar ile kalmadığına da eminiz. Yaptığı şifahi propagandalar da cabası. Bunlar göz önünde dururken, acaba hükümetin bu zattan Protestan kilisesi mi; yoksa hastahane mi açmak istediğini ve kendisinin tabib mi yahut misyoner mi olduğu-

nu sorma hakkı yok mu? Mensuba olduğu örgütün onun vasıtasıyla nice senelerden beri Kayseri ve civarında Ermeni vatandaşlarımız üzerinde meydana getirdikleri nüfuz ile Müslüman, Hıristiyan diğer Osmanlılar için yapmakta olduğu yıkıcı çalışmalar ve dolayısıyla bu yüzden hâsıl olan mazarrat apaşıkâr iken Konya'yı ellerine teslim etmek maazallah intihar etmek demektir. Büyük bir üzüntü ile haber aldığımızı göre Vilayet İdare Meclisi Dr. Dodd'ın başvurusunu hemen kabul edecek kadar gafil bulunmuştur. Fakat nasılsa Belediyenin de mütalaası sorulmak üzere oraya havale edilmiştir. Ümit olunur ki idare-i vilayet de durumu meydanda olan ve memleket zararlı şaşıkâr olan böyle bir müessesenin açılmasını engeller. Bunu yapacağına ve milletin bu yolda olduğundan şüphe olmayan arzusuna uyacağından şüphe etmiyoruz.”¹¹

KONYA VİLAYET MECLİSİNİN VE BELEDİYESİNİN KARARI

Dr. Dodd ve arkadaşları ilk iş olarak hastahane için kiralık bir bina ve hastahane yapmak üzere genişçe bir arazi bulunmuştu. Alınan arazi Meram Yolu üzerinde Yüksek Mezarlık semtinde idi. Arazinin sahipleri Halep Mevlevihanesi eski şeyhi Âmil Çelebi'nin oğlu Tahir Çelebi ve damadı Ferid Efendilerdi. Âmil Çelebi'nin 1899'da daha Halep Postnişini iken malî sıkıntı içine düştüğünü, Ocak 1906'da bu görevden alınca mali sıkıntılarının büsbütün arttığını, görevine iadesi için yazdığı dilekçelerde sürekli bu sıkıntılarını gündeme getirdiğini¹², hatta onun tasarrufuna verilen Beyşehir Gölü ile ilgili vergi borcunu “gölde balık kalmadı” diyerek ödemediğini ve bu borçtan affını istediğini arşiv kaynaklarına dayanarak söyleyebiliriz.¹³ Muhtemelen oğlu ve damadı da sıkıntı içine düşmüş, normal arsa bedelinden kat kat fazla olan bir bedelle arsalarını Dr. Dodd adına Amerikan Board Misyonerlerine satmıştı. Daha satış Osmanlı Devletince tasdik edilmeden; durum 5 Mayıs 1911'de bir dilekçe ile Dr. Dodd tarafından Konya Valiliğine iletilmişti:

“Meram şosesi üzerinde bulunan Yüksek Mezarlığın ilerisindeki

hisseli araziden 24 yeni dönüm arazi satın aldım. Bütün masraflarını karşılayarak üzerine Konya'nın şu anki gelişmişliğine uygun olarak, mükemmel bir şekilde bir hastahane inşaa ettireceğim. Hiçbir mahzuru olmayan böyle bir Hastahanenin açılması için gerekli resmi izinin verilmesi için durumu medeniyet sevdalısı zatınıza arz ederim. Amerikan Tebaasından Dr. William Dodd.”

Bu dilekçe Konya Valiliği için uyarıcı bir fonksiyon ifa etmişti. Valilik aynı gün hemen harekete geçerek; Vilayet Defter-i Hakani Müdürlüğünden “satın alınan arazinin cinsi, yeri, miktarı ve kıymetinin” ayrıntılı bir raporla derhal Vilayete bildirmesi istenmişti. Konya Defter-i Hakani Müdürü; 8 Mayıs 1911'de Valiliğe ve Vilayet Meclisine verdiği raporda “İlki Konya Meram yolunda Ferid Çelebi tarlası, Pertev tarlası ve yol ile çevrili 7 dönüm tarla olup Âmil Çelebizade Tahir Çelebi uhdesinde; diğeri Meram yolunda ve Karatarla mevkiinde yol ve Tahir Bey sınırları ile çevrili üç dönüm tarla Ferid Efendi uhdesindedir. Sınırları birbirine bitişik olan bu iki arsa 7550 kuruş kıymetinde ve toplam 10 dönümdür. Tarlalarını Amerikan vatandaşı William Dodd'a satacakları ve tapusunu verecekleri Âmil Çelebizade Tahir Çelebi ve Ferid Efendi tarafından da ifade edilmiştir. Osmanlı ile istimlak protokolü İmzalayan yabancı devletler; Osmanlı devleti tarafından izin verilmedikçe, Osmanlı sınırları içinde daha önce kendilerine ruhsat verilenler dışında hiçbir mülk almayacaklarını taahhüt etmişlerdir. Osmanlı Devletinin izni ile satın aldıkları yerlere de kilise, mektep ve hastahane gibi yapılması Osmanlı Devletinin iznine bağlı binaları ruhsatsız olarak yapmayacaklarını imzaladıkları protokolle kabul etmişlerdir. Bu duruma göre Amerikan vatandaşı William Dodd'ın söz konusu tarla üzerine hastahane yapabilmesi için, satın aldığı tarlanın protokolde kullanım hakkı devredilen mülklerden olması gerekir. Önce bu sorunun çözülmesi gerekir” demekte idi. Bu rapor üzerine Vilayetçe bu arsanın satış muamelesi durdurulmuş, konu Vilayet yöneticilerince tartışmaya açılmıştı.¹⁴

Konu aynı günlerde ilk olarak Konya Vilayet Meclisinde görüşülmüş; Konya Valilisi durumu Vilayet Meclisine anlatmış; Vilayet Meclisi de; 11 Mayıs 1911'de konuyu incelemek üzere Konya Belediye Başkanı ve Vilayet Sıhhiye Müdürünü görevlendirmişti. İlk rapor 16 Mayıs 1911'de Konya Belediye Başkanından gelmişti. Başkan; Dâhiliye Nezareti tarafından hastahane açma konusu ile ilgili olarak 24 Mayıs 1898'de gönderilen 44 no'lu nizamnamenin hâlâ geçerli olduğunu belirterek; bu nizamnamenin birinci maddesinde "hususî hastahane açacak ve kuracak doktorların Osmanlı tebaası olmalarının" şart olduğunu belirterek, böyle bir hastahane ve arazi satışına izin vermenin kanuni olmadığını belirtmişti.¹⁵ Belediye Başkanı'nın bu cevabına 18 Mayıs 1911'de olayla ilgili bir toplantı yapan Konya Belediye Meclisi de destek vermişti. Konya'da yayınlanan Babalık gazetesi bu desteği "Konya Protestan Hastahanesinin yapımı Konya Belediye Meclisince reddedilmiştir" bilgisi ile okurlarına duyurmuştu.¹⁶ Vilayet'e 22 Mayıs'ta raporunu sunan Konya Sıhhiye Müdürü de "hâlâ yürürlükte olan nizamname nedeni ile bu hastaneye olur raporu verilemeyeceğini" belirttikten sonra; durumun derhal Dâhiliye Nezaretine yazılması gerektiğini hatırlatmıştı.¹⁷

Ancak Babîâlî Konya'daki yerel yöneticiler gibi düşünmüyor, hastahane açılmasına izin verilmesini istiyor; dahası Konya Valiliğinden de bu meseleye derhal bir çare bulunarak sonucunu Dâhiliye Nezaretine bildirmesini isti-

yordu. Çare bulunmuştu. Dr. Dodd'ın elinden bir taahhütname aldıktan sonra tarlayı satın almasına ve hastahane yapmasına izin verilecekti. Dr. Dodd hemen harekete geçmiş, 24 Mayıs 1911'de Konya Valiliğine bu konuda bir taahhütname sunmuştu.

- Devam edecek -

Dipnotlar:

- 1 Necmettin TOZLU. Kültür ve Eğitim Tarihinde Yabancı Okullar. Ankara. 1991. Akçağ Yayınları, s. 101-102
- 2 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Dâhiliye (İD). 30 CA 1311. No: 40
- 3 BOA, Başbakanlık Evrak Odası (BEO), 228749. 228921. 229640
- 4 ŞİMŞİR, Bilal N. British Documents on Ottoman Armenias Volume II. (1880-1890), Ankara 1983. TXX. Yay. s. 46-52. 422-535 vd.
- 5 Şamil MUTLU, Osmanlı Devletinde Misyoner Okulları, İstanbul, 2005. Gökkuşbu Yayınları s. 188.
- 6 Konya Eski Eserler eski Müdürü Merhum Lütfi İkiiz beyin eşi Gönül İkiiz Hanımefendinin Ahmet Uçar'a 15 Mayıs 1989 tarihinde verdiği bilgiler. Bu çalışmaya büyük bir ilgi gösteren Merhum Lütfi İkiiz ağabeyi de rahmetle yâd ediyoruz.
- 7 Şamil MUTLU, Age; s. 220, BOA, BEO 205658.
- 8 "The Missionary Cruise", TheOrient, 27 July 1910. No: 13. s. 1-4.
- 9 The Orient, 5 August. 1910. No: 14. s. 5.
- 10 BOA. DH. İD. 43-2/27
- 11 "Konya'da Protestan Hastahanesi ve Mekasid-ı Teşkilî" Babalık Gazetesi, No: 35; 2 Mayıs 1327 s. I.
- 12 BOA, Y.MTV; 289/185.
- 13 BOA, DH. MKT.2155/73.
- 14 BOA. DH. İD. 43-2/27.
- 15 BOA, DH. İD. 43-2/27.
- 16 Babalık Gazetesi; No: 36, 5 Mayıs 1327. s.2.
- 17 BOA, DH. İD. 43-2/27.

Aczimin Giriyesi

Nişanın iki taş...

Şöhretin yayılsa, duyulsa bütün âleme şânın,
Başın göğe değse, meşhuru olsan cümle cihânın,
Değil mi ki aslın toprak, yine ona döneceksin.
İki taş olacak -o da olursa- âhir nişânın.

Ahmet Sevgi